

Staňa, Čeněk

[Smetánka, Zdeněk. Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech]

Archaeologia historica. 1988, vol. 13, iss. [1], pp. 653-654

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139809>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

nitury atd. Podrobněji zde také rozebírá hromadné nálezy s netypickou skladbou (např. Lety u Dobřichovic kladené do předhradištního období, Gajary-Pustatina Vrablicova I a Břeclav-Pohansko III z předvelkomoravského období a depoty Břeclav-Pohansko IV až VII, datované do doby velkomoravské). V kontextu závěrečných úvah je důležitý zejména rozbor depotu Břeclav-Pohansko V, kde se vyskytl třmen se širokými postranními ploškami, zdobenými prolamovanou a tausovanou výzdobou. Podobné třmeny obsažené v hromadném nálezů z Prachova společně s miskou slezského typu datoval R. Turek zhruba do sklonku 7. a 8. století. Analýza depotu Břeclav-Pohansko V, jenž obsahoval i dvě středohradištní nádoby, provedla J. Vignatiová. Analogické exempláře výše zmiňovaných třmenů shledává v pobaltskovikingském prostředí, kde je jejich výskyt kladen mezi léta 850–1075. Datování prachovského depotu je tedy nutno posunout do mladšího období a počátky výskytu třmenů se širokými postranními ploškami lze v našem prostředí předpokládat nejdříve ve 2. polovině 9. století. V této souvislosti bude třeba prodloužit i horní časovou hranici výskytu misky tzv. slezského typu.

Dále se v závěrečných úvahách autorka zamýšlí nad významem depotů a příčinami jejich ukládání, kde vychází ze vztahu k širšímu prostředí (hradiště, sídliště), ke konkrétním stavebním objektům (zemnice, kostel, pod destrukcí valu atd.), okolnostmi uložení (pod žernovy a kameny, v zahloubené jamce, v plátěném obalu, v kotlích a hliněných nádobách) i rozboru složení depotu ve vztahu k nálezové situaci. Tato analýza vede A. Bartoškovou k závěru, že většinu nalezených souborů lze pokládat za ukrytý majetek a z řady z nich vyplývá výrobní zaměření majitele. Nelze vyloučit ani votivní charakter, zvláště u hromadných nálezů pocházejících z exponovaných míst. Chronologicky mají naprostou převahu depoty středohradištního období a jejich uložení souvisí patrně s neklidnou společenskou, vojenskou i politickou situací v určitých historických obdobích. V poslední části závěrečných úvah si autorka všimá společensko-ekonomické problematiky, zejména vypovídací schopnosti v depotech zastoupených nástrojů o systému zemědělské výroby, řemeslech, technologií a vojenství v předvelkomoravském období i velkomoravské periodě, i o celkové úrovni hospodářství, nejvíce rozvinutých oblastech, do nichž se hromadné nálezy soustřeďují atd. Z rozboru vyplývá, že hlavní zaměstnání představovalo zemědělství, jež doznalo ve velkomoravské periodě dalších zlepšení, například orební techniky, podobně jako dosáhla další specializace řemeslná výroba, zejména kovářství. Jinak je patrna kontinuita zemědělské výroby i řemesla a celé materiální kultury 8. a 9. století.

Práce A. Bartoškové je významným přínosem pro studium problematiky předvelkomoravského a velkomoravského období, neboť podává ucelený přehled o významné skupině nálezů, tzv. depotů železných předmětů, jež jsou důležité z hlediska studia řady různých aspektů vývoje slovanské společnosti, hospodářství, technologie výroby i osídlení a poznatků chronologických.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

Zdeněk Smetánka, Hledání zmizelého věku. Sondy do středověkých Čech. Mladá fronta, Praha 1987 (edice Kolumbus), 334 s., 16 s. fotografií, 97 nečíslovaných plánek, rekonstrukcí a kreseb nálezů v textu.

Drobná knížka určená edicí nejširší čtenářské obci, napsaná svěžím stylem, převyšuje svým významem populárně-naučnou literaturu. Představuje kroniku více než třiceti let středověké archeologie v Čechách. Její autor je nejen očitý svědek všech událostí, které ve svém díle uvádí, nýbrž i jeden z vůdčích duchů, podílejících se na rozvoji této poměrně mladé vědecké disciplíny, a to teoreticky i prakticky, při stanovení i naplňování programu, metodiky, strategie i taktiky v složitém dění bouřlivého vývoje rozvinuté socialistické společnosti. Každá kapitola knihy svědčí o úzkém sepětí středověkého archeologického výzkumu se současnými tendencemi moderního života, který potřebuje mohutné stavby — rozsáhlá sídliště, rychlou dopravu (např. pražské Metro), množství energie (severočeská uhelná pánev — Most), rozvinutou zemědělskou výrobu aj. Pro materiální zajištění základny, i látku pro duchovní — kulturní rozvoj.

Autor zřetelně ukazuje, jak archeologie přináší jednak materiální hodnoty ve formě bohatých nálezů a spolupůsobením při udržování a rekonstrukci perel našeho monumentálního památkového fondu, ať již jde o obnovu našich měst, hradů či jiných objektů, jednak duchovní hodnoty, k nimž mezi jiným patří objasňování významu všeho lidu pro pokrok ve společnosti, podněty k udržování zdravého národního sebevědomí a vztahu k domovině i k formování správného internacionalismu (kolonizace).

Sondy do středověkých Čech jsou vedeny podle dobře promyšleného plánu, aby vyváženě postihly všechny stránky středověkého archeologického výzkumu. Tento výzkum řeší tři hlavní tematické celky. Nejvýznačnější z nich je otázka vzniku a počátečního vývoje českých měst. Mezi nimi zaujímá ústřední postavení Praha se svým Hradem (kap. 1., 2., 4., 5.). Úplný zánik starého města Mostu v souvislosti s těžbou uhlí poskytl výjimečnou možnost detailního výzkumu celého středověkého města a dal příležitost řešit všechny klíčové otázky městské problematiky (kap. 6), k níž svým způsobem dodalo jedinečné prameny také Hradištko u Davle (kap. 3) a Sezimovo Ústí (kap. 9). Druhým tématem středověké archeologie je studium vrcholně středověké vsi a její geneze ve starším, mladohradištním období, zachycené v kapitolách 10, 11, 13, 14, 16. Třetí téma představuje studium feudálních sídel, zejména hradů v pozdní době přemyslovské (kap. 7, 8), i např. klášterů (kap. 15).

Bádání v jednotlivých směrech líčí autor při letmém pohledu jakoby lehkým tónem. Ve svém výkladu však zasvěceně zachycuje neopakovatelnou atmosféru postupu výzkumných prací, situaci ve vědecké disciplíně, konkrétní přístup jednotlivých badatelů k řešení problémů. Podává tak většinou jinde nezjistitelné a neregistrované okolnosti důležité pro vědeckou kritiku archeologických pramenů, upřesňuje tak hodnotu jejich výpovědi. Konečně nelze ani přehlédnout řadu metodických poznámek k terénnímu výzkumu i k jeho teoretickému zpracovávání; i když většinou mají především připomenout skutečnosti přednášené kdysi studentům v základním prosemináři, zůstávají stále aktuální a pro vědecký výzkum zásadní. Obrazová dokumentace není pouhou dekorací, ale tvoří organickou součást obsahové náplně díla, která tak dostává další názorný rozměr. Rovněž literatura uváděná k jednotlivým kapitolám v podstatě zahrnuje hlavní práce českých středověkých archeologů k probíraným tématům. Snad lze jen okrajově poznamenat, že by možná bývalo bylo i pro čtenáře užitečné k názornému plánu Žatce v 9. kapitole uvedení příslušné statě J. Bubeníka a O. Uhlíkové v Památkách archeologických 68, 1977, s. 193—218. Závěrem je třeba zdůraznit, že beletristicky laděná kniha Zdeňka Smetánky bude mít trvalé místo ve vědeckých knihovnách jistě ne jen středověkých archeologů.

ČENĚK STAŇA

František Kašička—Bořivoj Nechvátal, **Tvrze a hrádky na Strakonicku**, Vlastivědná edice sv. 14. Muzeum středního Pootaví, Strakonice 1986, 178 s., 81 pláneků, 81 fotogr. příloh, 1 mapová příloha, ruské a německé resumé.

Velmi užitečná publikace zpracovávající drobná středověká fortifikovaná sídla strakonického okresu přináší pohled na jejich vývoj až do skončení renesance. Několikastránkový průřez jednotlivými obdobími stručně seznamuje s tendencemi geneze tohoto typu sídel v regionu od jejich počátků již ve 12. století, přes období rozkvětu ve 14. stol. až po jejich osud v barokní době.

Také v této oblasti je zřetelný vývoj od jen lehce fortifikovaných nebo neopevněných sídel s vazbou na sakrální stavbu přes dřevohlinité hrádky mimo osídlení až po vrcholně gotické tvrze, situované uprostřed vesnické zástavby.

Těžiště práce, jak sami zdůrazňují autoři, však spočívá v abecedně řazeném katalogu. Každé heslo obsahuje nejméně základní historické údaje čerpané z pramenů a literatury (uvedené u každého hesla zkratkou) a lokalizaci. Ta je přibližná, pokud neexistují jasné relikty sídla, nebo přesná, když se je podařilo zjistit. V tom případě bývá ještě doplněna výřezem z katastrálních plánů (indikačních skic) z první půle 19. stol. (1837), kterých je použita celá řada. Dále bývá v hesle obsažen stručný popis